

دانشکده‌ی علوم تربیتی و روان‌شناسی

جهت اخذ درجه کارشناس

رشته‌ی روان‌شناسی

عنوان

سازایی شیوه‌های پرورش‌یاری، هوش عاطفی و میزان دانش‌آموختگی‌ی گروهی از

مادران لرستانی

استاد راهنما:

منصور علی حمیدی، آموزش‌شناس

دانشجو:

سمانه فرج‌الهی

اسفند ۱۳۹۲

به نام خداوند ایثار و مهربانی

خدا یا به هر آن چه انسان مانند را به تباهی

می کشد با نخواستن و

نداشتن روین تنم کن

دانشکده‌ی علوم تربیتی و روان‌شناسی

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته‌ی روان‌شناسی تربیتی

عنوان

سازایی شیوه‌های پرورش‌یاری، هوش عاطفی و میزان دانش‌آموختگی‌ی گروهی از

مادران لرستانی

استاد راهنما:

منصور علی حمیدی، آموزش‌شناس

استاد مشاور:

دکتر ملوک خادمی

دانشجو:

سمانه فرج‌الهی

اسفند ۱۳۹۲

تقدیم به تو پدر عزیزم که سال‌هاست در کنارم نیستی

اما در قلب و فکرم ، همواره زنده و پابرجایی یادت سبز

تقدیم به مادرم که درس صبر به من آموخت و همواره محرم اسرارم بود،

..... دستانت را می‌بوسم مادر

تقدیم به برادران عزیزم به ویژه همایون

که هم‌چون کوهی استوار، پشتیبان و حامی من هستید و وجودشان همواره

بهنمایی برای زنده بودم..... دوستان دارم

تقدیم به دوست خوم سمیرا کریمی

که طلایی ترین روزها ارزانی ات و یک بغل گل یاس پیشکش قلب مهربانت

..... همیشه در خاطر من می‌مانی

و سہاس فراوان از دوستان عزیزم پروانہ، سولماز و پروین کہ حس داشتن خواہر را با

شما تجربہ کردم و بر زیباترین خاطراتم فرمانروای

می کنید.....زیبایی عشق تبار شما

با تشکر و سپاس فراوان از استاد گرامی و ارجمند

دکتر منصور علی حمیدی که در به سرانجام رساندن این پژوهش از هیچ

کوششی دریغ نکرده و با راهنمایی و صبر فراوان همواره پاسخگو و همراه من

بودند، امید دارم در تمام دوران زندگی، روزگارتان بر شادی سهری شود همواره

بهر روز و سلامت باشید.

چکیده:

بر پایه‌ی نگره‌های سازایی گر در پرورش، مادر در جایگاه پرورش‌یار نخستین، کارکردی بنیادی در فرایند پرورش دارد و نه تنها به بالنده‌گی تنی فرزندش کمک می‌کند که در پرورش سویه‌های فراتنی (شناختی، عاطفی، و رفتاری) او هم کارکردی کلیدی دارد. از این روی، هر گونه نارسایی در پرورش‌یاری مادر زمینه‌ساز کاستی و نارسایی در پرورش فرزند می‌شود. هدف پژوهش انجام‌شده شناسایی میزان هم‌خوانی شیوه‌های پرورش‌یاری گروهی از مادران لرستانی با باید و نبایدهای برآمده از نگره‌های بالنده‌گی سازایی گر، در راستای کمک به بهبود فرایند پرورش‌یاری، بوده است. این میزان هم‌خوانی که می‌توان آن را میزان سازنده‌گی شیوه‌های پرورش‌یاری خواند، با هوش عاطفی مادران، و همچنین با میزان دانش آموخته‌گی و پیروی آنان از رهنمودهای فرهنگ بومی، در پیوند انگاشته شده بود. از این روی، از یک گروه ۶۰ نفر از مادران در دسترس لرستانی در خرم‌آباد در این زمینه‌ها داده‌گیری شد. ابزارهای داده‌گیری در این پژوهش دو پرسش‌نامه در زمینه‌های پرورش‌یاری و هوش عاطفی بوده‌اند که پرسش‌نامه‌ی نخست پژوهنده ساخته است و از پایایی ۰/۸۴ برخوردار است. پایایی پرسش‌نامه‌ی دوم (سنجه‌ی بردبری و گریوز برای سنجش هوش عاطفی) هم ۰/۹۰ برآورد شده است. داده‌های گردآوری‌شده با بهره‌گیری از آمار همبسته‌گی پیرسون و آمار آزمونی خی دو پردازش شده و به این یافته‌ها انجامیده‌اند که میزان سازنده‌گی در شیوه‌های پرورش‌یاری و همچنین هوش عاطفی، چشم‌گیر است (میانگین ۸۱/۳۱ و بیشینه‌ی ۱۰۳ با پراکنده‌گی یا میانگین دوری از میانگین (مدام) ۱۲/۰۵ برای شیوه‌های

پرورش‌یاری، و میانگین ارزش‌های هوش عاطفی ۷۷/۸۱ با بیشینه‌ی ۹۶ با پراکنده‌گی (مدام) ۸ / ۴۸ است. همچنین، هم‌بستگی‌ی این دو ویژه‌گی مثبت، و در سطح میانه است ($r=+۰/۵۸$). میزان سازنده‌گی شیوه‌های پرورش‌یاری مادران با میزان دانش‌آموختگی‌ی آن‌ها هم پیوندی با شدت میانه را نشان می‌دهد ($r=+۰/۴۹$). این میزان با میزان پای‌بندی به رهنمودهای برآمده از فرهنگ لرستانی در زمینه‌ی پرورش‌یاری هم‌بسته‌گی‌ی چندانی از خود نشان نداد ($r=+۰/۲۹$). بر پایه‌ی این یافته‌ها می‌توان چنین برآیندیابی کرد که آگاهی پرورش‌یاران از بایدها و نبایدهای پرورش‌یاری سزا به اندازه‌ای نیست که زمینه‌ساز پرورش‌یاری بهینه شود. از این روی، باید راهکارهایی برای افزایش این آگاهی‌ها یافت، همان گونه که برای بالا رفتن هوش عاطفی باید زمینه‌سازی نمود. نبود پایبندی به رهنمودهای پرورشی برآمده از فرهنگ بومی نیز می‌تواند هشداردهنده باشد اگر این ناپایبندی به دیگر نمودهای فرهنگ، و در آن میان زبان لری، هم کشانده شده باشد.

کلید واژه‌ها: سازایی‌گری، پرورش، پرورش‌یاری، هوش عاطفی، مادران لرستانی.

۱	گفتار اول
۲	پیش گفتار
۲	چارچوب نظری
۱۱	هدف پژوهش
۱۲	اهمیت مسئله و ضرورت پژوهش
۱۶	پرسش‌های پژوهش
۱۷	گفتار دوم
۱۸	پیش گفتار
۱۹	بخش اول:
۱۹	پژوهش‌های در پیوند با پرورش‌یاری
۲۰	پژوهش‌هایی در پیوند با پرورش‌یاری و میران دانش‌آموختگی
۲۰	پژوهش‌هایی در پیوند با پرورش‌یاری و سویه رفتاری کودکان
۲۴	پژوهش‌هایی در پیوند با پرورش‌یاری و سویه شناختی کودکان
۲۶	پژوهش‌هایی در پیوند با پرورش‌یاری و سویه عاطفی کودکان
۲۹	بخش دوم

۲۹ پژوهش‌هایی در پیوند با هوش عاطفی
۳۳ گفتار سوم
۳۴ پیش‌گفتار
۳۴ چارچوب داده‌گیری
۳۵ روش‌گزینش داده‌بخشان (نمونه)
۳۶ روش ابزارسازی
۳۷ ابزار پرسش‌نامه پرورش‌یاری
۳۹ ابزار آزمون هوش عاطفی برادبری و گریوز
۴۰ روش پردازش داده‌ها
۴۲ گفتار چهارم
۴۴ پیش‌گفتار
۴۴ توصیف داده‌های جمعیت شناختی
۴۴ جدول ۱-۴ فراوانی و درصد دامنه‌ی سنی داده‌بخشان
۴۵ نمودار ۲-۴ دامنه‌ی سنی داده‌بخشان
۴۶ جدول ۳-۴ فراوانی و درصد میزان دانش‌آموختگی
۴۷ نمودار ۴-۴ نمودار میزان دانش‌آموختگی
 جدول ۵-۴ آزمون همبستگی بین سازه پرورش‌یاری

- ۴۸ و دانش‌آموختگی
- جدول ۴-۶ فراوانی و درصد میزان علاقه
- ۴۹ داده‌بخشان به جنسیت فرزند
- ۵۰ نمودار ۴-۷ نمودار میزان علاقه داده‌بخشان به جنسیت فرزند
- ۵۱ جدول ۴-۸ فراوانی و درصد داده‌های مربوط به نوع زایمان
- ۵۱ نمودار ۴-۹ نمودار نوع زایمان داده‌بخشان
- جدول ۴-۱۰ فراوانی و درصد چگونگی آموختن
- ۵۲ شیوه‌های پرورش‌یاری
- ۵۳ نمودار ۴-۱۱ نمودار چگونگی آموختن پرورش‌یاری
- ۵۴ آمار توصیفی داده‌های مربوط به پرورش‌یاری
- جدول ۴-۱۲ فراوانی و درصد میزان سازایی
- ۵۴ داده‌بخشان برای هر دسته
- ۵۵ جدول ۴-۱۳ نمودار میزان سازایی داده‌بخشان برای هر دسته
- ۵۶ جدول ۴-۱۴ شاخص‌های توصیفی شیوه‌های پرورش‌یاری
- ۵۶ نمودار ۴-۱۵ نمودار هیستوگرام پرورش‌یاری
- ۵۷ جدول ۴-۱۶ فراوانی و درصد هوش عاطفی داده‌بخشان
- ۵۸ نمودار ۴-۱۷ نمودار میزان هوش عاطفی داده‌بخشان برای هر دسته

جدول ۴-۱۸ شاخص‌های توصیفی هوش عاطفی..... ۵۹

نمودار ۴-۱۹ هیستوگرام هوش عاطفی..... ۵۹

جدول ۴-۲۰ آزمون پیرسون بین دو سازه

پرورش‌یاری و هوش عاطفی..... ۶۰

جدول ۴-۲۱ آزمون خی دو دو راهه بین دو سازه پرورش‌یاری

و هوش عاطفی..... ۶۱

جدول ۴-۲۲ آزمون خی دو یک راهه جهت سنجش

تفاوت بین دسته‌های پرورش‌یاری..... ۶۲

آمار توصیفی داده‌های مربوط به آداب و رسوم..... ۶۳

جدول ۴-۲۳ فراوانی و درصد میزان پایبندی

به آداب و رسوم لری..... ۶۳

نمودار ۴-۲۴ نمودار میزان پایبندی و ناپایبندی

به آداب و رسوم لری..... ۶۴

جدول ۴-۲۵ فراوانی و درصد میزان پایبندی داده بخشان براساس

شیوه‌های پرورش‌یاری..... ۶۵

نمودار ۴-۲۶ نمودار پایبندی داده بخشان به آداب و رسوم لری

براساس شیوه‌های پرورش‌یاری..... ۶۶

جدول ۲۷-۴ آزمون همبستگی میان دو سازه پرورش‌یاری

۶۷ و میزان پایبندی به آداب و رسوم لری
۶۸ تحلیل پرسش‌های باز پاسخ
۶۹ گفتار پنجم
۷۰ پیش گفتار
۷۰ فشرده‌ایی از کار پژوهش
۷۱ بحث و نتیجه‌گیری
۷۷ کاستی‌های دیر در یافته پژوهش
۷۸ پیشنهادهای پژوهشی
۷۹ پیشنهادهای کاربردی
۸۱ منابع‌ها

پیوست‌ها

(پرسش‌نامه پرورش‌یاری و هوش عاطفی)

گفتار اول:

پیش‌گفتار، چهارچوب نگره‌ایی، واقعیت‌های بومی،

پرسش‌های پژوهش

پیش گفتار:

مادر اولین کسی است که با کودک در ارتباط است و مهم‌ترین نقش را در پرورش سویه‌های تنی، شناختی، عاطفی و رفتاری کودک دارد (بیرامی، ۱۳۸۸). چگونگی ارتباط پدر و مادر در شیوه‌های پرورش‌یاری آن‌ها نمود می‌یابد (حمیدی، ۱۳۸۷). شیوه‌های پرورش‌یاری پدر و مادر تحت تأثیر عامل‌های گوناگونی از جمله شرایط فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی قرار می‌گیرد (سید محمدی، ۱۳۸۷)، که شامل میزان دانش‌آموختگی و فرهنگ بومی جامعه‌ای که پرورش‌یار در آن زندگی می‌کند نیز هست و همچنین لازمه‌ی پدر و مادری کردن، ارتباط برقرار کردن با فرزندان است که چگونگی این ارتباط می‌تواند با هوش عاطفی پدر و مادر پیوند داشته باشد. که به طور گسترده در این پژوهش به این سازه‌های تأثیرگذار بر پرورش‌یاری گروهی از مادران لرستانی پرداخته می‌شود. قبل از آن در این گفتار، برای مشخص کردن مسئله‌ی پژوهش، نخست بنیاد نگره‌ای آن، که سزایی‌گری است آورده می‌شود. سپس واقعیت‌های بومی گفته می‌شوند تا راستین بودن و برجسته بودن، مسئله‌ی پژوهش، آشکار شود. سپس پرسش‌های پژوهشی در پایان فصل مطرح می‌شوند

چارچوب نظری:

در قرن بیستم چارچوب معرفت‌شناختی جدیدی مطرح شد که سزایی‌گری نام داشت (بامدادی، ۱۳۸۹). به گفته‌ی حمیدی (۱۳۸۷) انگاره‌ی بنیادی سزایی‌گری این است که زینده پویا و سزا است به این معنی که، ساختن و پروردن را خود فرد انجام می‌دهد. در این نگره، نگاه همه سویه است، و مشارکت اجتماعی از اهمیت زیادی برخوردار است، به ویژه در نگره‌ی سزایی‌گری اجتماعی که گونه‌ای از سزایی‌گری است که ویژگی بارز آن توجه خاص به فرهنگ و اجتماع است. به دلیل نگاه همه‌سویه، توجه به سزا بودن فرد در فرایند بالندگی خود، اهمیت روابط با اطرافیان و توجه به زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی افراد، بنیان نگره‌ای پژوهش حاضر

سازایی‌گری اجتماعی است. ویگوتسکی و اریکسون از نگره‌پردازان سازایی‌گری اجتماعی هستند. در نگره‌ی اجتماعی- فرهنگی ویگوتسکی جنبه‌های فرهنگی، تاریخی و اجتماعی در بالندگی فرد دارای اهمیت است و کنش متقابل فرد با محیط از اهمیت ویژه‌ایی برخوردار است (عدل، ۱۳۸۹). ویگوتسکی به گفته‌ی بامدادی (۱۳۸۹) از دو کارکرد شناختی نام می‌برد، ابتدا کارکردهای نخستین که بین انسان و حیوان مشترک است، غیرارادی و ناآگاهانه هستند و به صورت ناآموخته در فرد وجود دارند و دوم کارکردهای عالی ذهن، که تحت تاثیر عامل‌های فرهنگی و اجتماعی قرار دارند. کارکردهای نخستین ذهن در ارتباط با دیگران به کارکردهای عالی تبدیل می‌شوند و خاستگاه اجتماعی دارد (همان، ۱۳۸۹). ویگوتسکی از منطقه‌ی تقریبی رشد نام می‌برد، به این معنا که وقتی کودک، مستقل کاری را انجام می‌دهد یک نوع توانایی از خود نشان می‌دهد و هنگامی که همان کار را با همکاری و هدایت افراد بالغ به انجام می‌رساند، توانایی بیشتری را از خود بروز می‌دهد (سیف؛ ۱۳۹۱). به گونه‌ایی دیگر منطقه‌ی تقریبی رشد، تکالیفی است که کودک به تنهایی قادر به انجام آن نیست ولی با کمک دیگران و افراد کاردان می‌تواند آن کار را انجام دهد (شهرآرای، ۱۳۹۰). یکی دیگر از شناسه‌های نگره‌ی ویگوتسکی، تشویق کودکان به صحبت کردن با خود و دیگران است او از گفتار درونی نام می‌برد که موجب رشد شناختی در کودک می‌شود که باید توسط پدر و مادر و اطرافیان مورد تشویق قرارگیرد (دادستان، ۱۳۸۹). ویگوتسکی به گفته‌ی حمیدی (۱۳۸۷) در اندیشه‌ی آن بود که نشان دهد که چگونه فرهنگ بر فرایند بالندگی اثر می‌گذارد. فرهنگ را (همان، ص) این چنین تعریف نموده است " فرهنگ پنداره‌ی گسترده‌ای است که نه تنها آیین‌های گروهی از مردم را در زمانی برگزیده در بر می‌گیرد بلکه دستاوردهای هوشمندانه، دانش‌پژوهانه، هنرمندانه و مادی ایشان در گذر تاریخ را هم پوشش می‌دهد". در نگره‌ی سازایی‌گری اجتماعی در کنار ویگوتسکی می‌توان از اریکسون نام برد، درنگره‌ی رشد روانی- اجتماعی اریکسون، بالندگی فرد تحت تأثیر استعداد‌های رشد او (وراثت) قرار می‌گیرد

و پیرامون فرهنگی و گروهی، بالندگی فرد را سرعت می‌بخشد، در نگره‌ی اریکسون، بالندگی فرد دارای سویه‌های، تنی، شناختی، عاطفی است و در هر یک از مراحل بالندگی تنی، شناختی، عاطفی از ابتدای شکل‌گیری نطفه تا بزرگسالی، پدر و مادر نقش مهمی را ایفا می‌کنند (عدل، ۱۳۸۷). اریکسون مراحل بالندگی فردی-اجتماعی، فرد را در هشت گام‌گاه، تقسیم‌بندی می‌کند، که چهار گام‌گاه کودکی او، از تولد تا یازده سالگی است، در هر کدام از این گام‌گاه‌ها، زینده دچار تعارض‌هایی می‌شود که چگونگی حل این تعارض‌ها و چگونگی برخورد پدر و مادر با کودک در شکل‌گیری شناخت و شخصیت او مؤثر است (فرهنگی، ۱۳۸۹)، هشت گام‌گاه بالندگی اریکسون شامل ۱-اعتماد در برابر بی‌اعتمادی ۲-استقلال در برابر شرم و تردید ۳-ابتکار عمل در برابر احساس گناه ۴-کارایی در برابر احساس حقارت ۵-هویت در برابر پراکندگی نقش ۶-صمیمیت در برابر انزوا طلبی ۷-زاینده‌گی در برابر رکود و ۸-تمامیت در برابر ناامیدی (سیدمحمدی، ۱۳۸۷). در نگره‌ی اریکسون مهم‌ترین وسیله‌ی تحقق بخشیدن به زاینده‌گی در فرد پدر و مادر هستند که نمود کامل آن در پرورش‌یاری، یا به گفته‌ی عدل (۱۳۸۶) فرزندپروری است.

پرورش را حمیدی (۱۳۸۷) بالنده‌گی تنی می‌داند که فراتر را نیز شامل می‌شود و سیف (۱۳۸۷، ص ۳۵) پرورش را این‌چنین تعریف نموده است "پرورش به جریان یا فرایندی منظم و مستمر گفته می‌شود که هدف آن هدایت رشد جسمانی و روانی یا به طور کلی هدایت رشد همه جانبه شخصیت پرورش‌یابندگان در جهت کسب و درک معارف بشری و هنجارهای مورد پذیرش جامعه و نیز کمک به شکوفا شدن، استعدادهای آنان است" و از آنجا که، کار پرورش را خود فرد، ولی با کمک دیگران انجام می‌دهد، به کسانی که در فرایند پرورش او یاری می‌کنند، پرورش‌یار می‌گویند (حمیدی، ۱۳۸۷). در تعریف پرورش‌یاری چنین آمده است: "چگونگی کردارکرد پدران و مادران با فرزندانشان را شیوه‌های پرورش‌یاری گویند" (حمیدی/

۱۳۸۵ / ص ۱۸۹] که این تعریف برگرفته از بنیان نگره‌ایی سازایی‌گری است که به ساختن و سازا بودن در فرد اعتقاد دارد، به همین خاطر پرورش‌یار، نمی‌پروراند بلکه پرورش را در کودک یاری می‌کند. در مقابل کسانی که معتقد هستند تربیت را پدر و مادر انجام می‌دهد از واژه‌ی فرزندپروری به جای پرورش‌یاری استفاده می‌کنند و فرزندپروری را این چنین تعریف می‌کنند: تلاش‌ها و الگوهای رفتاری پدر و مادر، جهت کنترل و اجتماعی کردن فرزندان (ماسن به نقل از، ذاکرزاده، ۱۳۹۰)، و در تعریف دیگری از ماسن به نقل از توکلی (۱۳۹۰) شیوه‌های فرزندپروری، مجموعه‌ی منظمی از رفتارها هستند که تعامل پدر و مادر با کودک را در دامنه‌ی گسترده‌ایی از موقعیت‌ها توصیف می‌کند. در ادامه، سازایی‌گری اجتماعی به فرهنگ و بستر اجتماعی نیز توجه می‌کند و با توجه به این بنیان نگره‌ایی، فرهنگ و اجتماعی که پرورش‌یار در آن زیست می‌کند از اهمیت برخوردار است به گونه‌ای که پرورش‌یاری همانند پرورش بنیادی فرهنگی و اجتماعی دارد همین ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی می‌تواند در پرورش‌یاری پدر و مادر نمود پیدا کند (حمیدی، ۱۳۸۷). به همین دلیل در پژوهش حاضر به فرهنگ و آداب و رسوم پرورش‌یاران در زمینه‌ی چگونگی بچه‌داری، توجه شده است، زیرا قوم لر ساکن خرم‌آباد دارای فرهنگ و آداب و رسوم خاص به خود هستند که جزئی از واقعیت‌های بومی این مردم است که در اهمیت و ضرورت پژوهش به بخشی از آن‌ها اشاره خواهد شد. یکی دیگر از ارکان مورد توجه سازایی‌گری اجتماعی، نگاه همه‌سویه است (همان)، براساس همین بنیان نگره‌ایی، یکی از اصول مورد توجه در پرورش‌یاری نگاه همه‌سویه پرورش‌یاران به فرزندان خود است، که لازمه‌ی آن توجه به سویه‌های تنی، شناختی، عاطفی و رفتاری است که در بایدها و نبایدهایی نمود می‌یابد، پدر و مادرانی که نگاهشان به پرورش‌یاری برگرفته از بنیان سازایی‌گری است و به بایدها و نبایدهای پرورش‌یاری توجه می‌کنند، سازا تعریف می‌شوند. بخشی از بایدها و نبایدهای پرورش‌یاری سازا به شرح زیر است:

به دلیل اهمیت دوره‌ی بارداری در سلامت مادر و نازاده و از آنجا که دوره‌ی کودکی از اهمیت زیادی برخوردار است و کودک سال‌های حساس عمر خود را در کنار پدر و مادر سپری می‌کند (نجاتی، ۱۳۷۳)، بخشی از بایدها و نبایدهای پرورش‌یاری از دوره‌ی پیش‌زادی تا پایان کودکی توصیف می‌شوند.

دوره‌ی پیش‌زادی یا قبل از تولد از اهمیت زیادی برخوردار است به طوری که هر گونه اختلال یا مشکلی که برای مادر و جنین روی دهد موجب کاهش سلامتی و ایجاد بیماری و مرگ برای هر دو خواهد شد (قهستانی همکاران، ۱۳۹۱). مادر در این دوره باید از فشار روانی دوری کند، در برابر بیماری‌های عفونی واکسینه شود، ماهیانه به پزشک مراجعه نماید، از مصرف مواد مخدر، الکل و داروهای مضر خوداری کند (همان)، و در دوره‌ی بارداری با نازاده‌ی خود صحبت کند. دوره‌ی تولد تا یک سالگی، پرستاری از کودک از اهمیت ویژه‌ی برخوردار است به گونه‌ایی که، رسیدگی به نوزاد برای مادر باید در اولویت باشد (نجاتی، ۱۳۷۳). مادر بهتر است هنگام شیر دادن به کودک خود، با او صحبت کند، صورت او را لمس نماید و تا سیر شدن کامل کودک او را رها نکند، اریکسون به گفته‌ی عدل (۱۳۸۸) بر آن است که مادر برای مراقبت از کودک و شیر دادن به او نباید کودک را منتظر بگذارد چون سبب شکل‌گیری حس بی‌اعتمادی در کودک می‌شود.

یک تا سه سالگی، مادر باید امکان لمس اشیا و اسباب بازی‌های مختلف را تا آنجا که می‌تواند، برای کودک خود فراهم کند به این دلیل که کودک با کاوش محیط اطراف خود، حس کنجکاوی و برانگیخته می‌شود (نجاتی، ۱۳۷۳). به دلیل این که چهار عاطفه‌ی اصلی: شادی، غم، خشم و ترس در این دوره شکل می‌گیرد، مادر باید به عاطفه‌ها و احساس‌های کودک خود توجه کند (سیدمحمدی، ۱۳۸۷)، این دوره (یک تا سه سالگی) در شکل‌گیری زبان کودک دارای اهمیت است که مادر می‌تواند، با گفتار بچه‌گانه و تشویق کردن او برای برقراری ارتباط با دیگران به رشد زبانی فرزند

خود کمک کند (نجاتی، ۱۳۷۲). دوره‌ی سنی یک تا سه سالگی زمان گام برداشتن و راه رفتن کودک است مادر باید به این مهم، توجه نماید و از طریق دادن غذای مقوی به کودک و ورزش دادن عضلاتش، او را تقویت نمایید (سیدمحمدی، ۱۳۸۷). در ادامه، مادر نباید فرصت انتخاب را از کودک بگیرد، مانند زمانی که کودک اصرار دارد لباسی را که خودش انتخاب کرده بپوشد مادر بهتر است به انتخاب او احترام بگذارد.

در دوره‌ی سنی سه تا شش سال، کودک از طریق بازی کردن، اطراف خود را کنکاش می‌کند (عدل، ۱۳۸۹). لازمه‌ی این دوره این است که مادر امکان بازی کردن با اسباب بازی و یا وسایل مختلف را در حد امکان برای کودک خود فراهم کند و کودک را به بازی کردن با بچه‌های دیگر تشویق کند (نجاتی، ۱۳۷۳)، دنیای اجتماعی کودک در این دوره بزرگتر می‌شود و مادر باید به برقراری ارتباط کودک خود با دیگران اهمیت دهد (همان)، مادر باید مسئولیت انجام کارهایی را به کودک خود واگذار کند که توانایی انجام آن کارها را داشته باشد و هنگامی که کودک مشغول انجام کاری بی‌خطر و یا بازی کردن است مدام او را کنترل نکنند (فرهنگی، ۱۳۸۹)، زیرا اریکسون به گفته‌ی سیدمحمدی (۱۳۸۷) بر آن است که کنترل مدام کودک توسط اطرافیان، احساس گناه را در کودک ایجاد می‌کند. به گفته‌ی قهستانی و همکاران (۱۳۹۱) در سه تا شش سالگی، کودک آماده‌گی پذیرش بیماری‌های عفونی این دوران را دارد، بنابراین توجه به سلامتی کودک و واکسینه کردن او در برابر بیماری‌های عفونی از اهمیت زیادی برخوردار است.

دوره‌ی سنی شش تا یازده سال زمانی است که کودک وارد مدرسه می‌شود و کار گروهی را تجربه می‌کند، مادر باید او را برای شرکت در کارها و کلاس‌های گروهی راهنمایی کند و فرصت ارتباط برقرار کردن با دیگران را برای فرزند خود فراهم کند (عدل، ۱۳۸۹)، زمانی که کودک به هر دلیلی در مدرسه یا در انجام کاری، احساس شکست کرد یا عمل نادرستی انجام داد مادر و پدر باید او را در یافتن مسیر